

Grażyna Zenderowska-Korpus

Uniwersytet Jagielloński
gzkorpus@interia.pl

WCZORAJ I DZIŚ DOSKONALENIA NAUCZYCIELI JĘZYKA NIEMIECKIEGO W POLSCE

Transformations in the professional development of German language teachers in Poland

The main condition for the successful implementation of educational changes and reforms is professional development of teachers. The idea of lifelong learning has a long tradition. This paper presents the main principles of the professional development of teachers of German in Poland from the 1990s onwards within the framework of the project *Delfort* and Polish Association of German Teachers (*PSNIN*). The author will specify changes in areas and needs in the professional development of foreign language teachers in recent years.

Keywords: German, changes, professional development of teachers, project *Delfort*, Polish Association of German Teachers (*PSNIN*).

Słowa kluczowe: język niemiecki, doskonalenie zawodowe nauczycieli, projekt *Delfort*, *Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Niemieckiego (PSNIN)*

1. Wstęp

Czym jest doskonalenie nauczycieli języków obcych? Jakie miejsce zajmuje w polityce oświatowej? Jak rozwijało się na przestrzeni ostatnich 25 lat? Poniższy artykuł ma na celu próbę podsumowania oferty doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego w Polsce w minionym ćwierćwieczu oraz zaproponowanie nowych form podnoszenia kwalifikacji nauczycieli.

Właściwe kształcenie i doskonalenie nauczycieli języków obcych jest nakazem chwili. Od tego zależy m.in. poziom kompetencji językowej społeczeństwa, wyniki egzaminów gimnazjalnych i maturalnych, poziom studentów filologii i innych. Praca nauczyciela wymaga nie tylko coraz lepszego przygotowania merytorycznego, ale także umiejętności pełnienia nowych ról związanych z podejmowaniem nowych funkcji nauczyciela, wychowawcy, pedagoga. Praca, niejednokrotnie rutynowa, przekształca się w pracę bardziej refleksyjną, wymagającą permanentnego doskonalenia się w wielu dziedzinach.

2. Specyfika zawodu nauczyciela języków obcych

„Zawód nauczyciela, to zawód niestandardowy, twórczy i innowacyjny” (Zawadzka-Bartnik 2014: 12). Wymaga on rzetelnego wykonania zadań i obowiązków, nawet przy pogarszających się warunkach nauczania, coraz liczniejszych grupach, mniejszej liczbie godzin i trudnościach organizacyjnych. Nauczanie języka obcego wymaga od nauczyciela dodatkowej wiedzy i umiejętności, ponieważ przedmiot nauczania jest jednocześnie środkiem komunikacji. Specyfika przedmiotu stawia przed nauczycielem dodatkowe wymagania, m.in. szeroko pojęte doskonalenie zawodowe w zakresie kompetencji językowej i warsztatu pracy. Nauczyciel języka obcego powinien mieć nienaganną wymowę, znać dobrze gramatykę i słownictwo, zwroty idiomatyczne, kolokacje, idiomy pragmatyczne, rutyny komunikacyjne. Powinien posiadać szeroką wiedzę na temat krajów niemieckojęzycznych, ich mieszkańców, kultury. Ważne jest gromadzenie i modyfikowanie materiałów dydaktycznych, udostępnianie ich zainteresowanym uczniom, budowanie odpowiedniego środowiska do nauki, przestrzeni lekcyjnej, motywowanie uczniów do nauki i wysiłku, organizowanie językowych zajęć pozalekcyjnych, poszukiwanie szkół partnerskich, organizowanie wymian międzyszkolnych.

Ponadto nauczyciel języków obcych powinien być dobrze wykształcony kierunkowo, posiadać wiedzę i umiejętności z zakresu pedagogiki, dydaktyki, psychologii oraz nowoczesnych technologii w nauczaniu. Powinien być także przygotowany do realizowania funkcji dydaktyczno-wychowawczej i opiekuńczej w stosunku do dzieci niepełnosprawnych, z dysfunkcjami i specyficznymi trudnościami w nauce (por. Zawadzka, 2010: 126).

Wymagania stawiane nauczycielom języków obcych stale wzrastają. Współczesny nauczyciel powinien cały czas doskonalić swój warsztat, przygotowując się na wyzwania szkoły przyszłości. Nauczyciel przyszłości powinien być otwarty na doskonalenie się i wspieranie szkoły w jej nowych funkcjach (por. Sadowska, 2011). Jego nowe role: organizatora procesu nauczania, moderatora, animatora, terapeuty, doradcy, mediatora czy ewaluatora wymagają ustawicznego podnoszenia kwalifikacji w różnych formach, w kraju i za granicą.

3. Nauczanie języków obcych w latach 90.

Reorientacja nauki języków obcych na przełomie lat 80. i 90. spowodowała gwałtowny wzrost zapotrzebowania na nauczycieli języków zachodnioeuropejskich. Powstały wtedy nauczycielskie kolegia języków obcych kształcące nauczycieli na poziomie licencjackim. Nauczyciele języka rosyjskiego byli przekwalifikowywani, a znający język obcy z kursów czy pobytów za granicą, zdobywali uprawnienia pedagogiczne do jego nauczania. Zmiany po roku 1989 miały wpływ na sposób kierowania szkołą, jej wyposażenie, programy, metody ich realizowania, na uczniów i nauczycieli. Zmiany te dotyczyły także nauki języków obcych i trzeba przyznać, że w tym zakresie sytuacja radykalnie się poprawiła. Uczniowie nie byli już zobligowani do nauki języka rosyjskiego, mogli wybierać z szerszej niż dotąd oferty językowej szkoły, w której pojawiły się języki angielski, niemiecki, francuski i inne. Jednocześnie na polski rynek trafiły kolorowe, importowane podręczniki, nowinki metodyczne stawiające na komunikację i aktywne metody nauczania.

Na początku lat 90. rozpoczęto adaptację podręczników importowanych z Zachodu i pisanie nowych podręczników krajowych. Kolejne lata przyniosły następne zmiany, m.in. wprowadzono język obcy w szkołach zawodowych, egzamin maturalny i gimnazjalny języka nowożytnego dla wszystkich uczniów, obowiązek kontynuowania nauki języka obcego na kolejnym etapie kształcenia, udogodnienia dla uczniów o specyficznych trudnościach w nauce języków obcych. Przemiany te wymagały od czynnych i wkraczających do zawodu nauczycieli coraz nowych kwalifikacji i umiejętności. Nauczyciele języka obcego musieli stawać się nie tylko osobami doskonale władającymi językiem obcym, ale i moderatorami otwartych form nauczania, mediatorami czy terapeutami. Rozpoczął się proces dojrzewania nauczycieli do samodzielności, kreatywności i gotowości do aktualizowania swojej wiedzy i umiejętności. Praca nauczyciela języków obcych stała się wyzwaniem, zwłaszcza, że kolegia i uczelnie, w ramach bloku przedmiotów psychologiczno-pedagogicznych, nie wyczerpywały listy zagadnień i problemów z jakimi można spotkać się w praktyce (por. Zenderowska-Korpus, 2011: 304).

Z wprowadzeniem Nowej Matury konieczne stało się przeszkolenie tysięcy nauczycieli. Podjęły się tego Okręgowe Komisje Egzaminacyjne (OKE) przy wsparciu Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli (CODN) i Instytutu Goethego (IG). Ponadto należało zweryfikować i uzupełnić treści nauczania, uaktualnić teksty, zmienić dominujące na lekcji formy socjalne, zastosować odpowiednie media. Język niemiecki miał szczęście w tym względzie. Powstały w 1991 roku Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli korzystał z pomocy placówek zagranicznych lub ich oddziałów w Polsce, m.in. Instytutu Goethego, Inter Nationes, Instytutu Kultury Austrii, a także fundacji i instytutów kształcenia ustawicznego w Szwajcarii Weiterbildungszentrale (WBZ) Luzern (por. Dłużniewski, 2013).

4. Początki doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego. Projekt szwajcarski

Wśród kwestii wchodzących w zakres polityki językowej w polskim systemie oświatowym doskonalenie czynnych nauczycieli znajduje się na ostatnim miejscu (por. Komorowska, 2004: 34), nazywane jest „piątą achillesową reform systemu edukacji” (Denek, 2008: 46, w: Zawadzka, 2014: 17), pomimo że „zawód nauczyciela wymaga stałego doskonalenia, ponieważ nie jest produktem finalnym akademickiego kształcenia” (Zawadzka-Bartnik, 2014: 13). Dla nauczyciela języków obcych, który ucząc języka powinien używać go także do komunikacji z uczniami, doskonalenie ma podwójne znaczenie. Chodzi bowiem zarówno o przekazywanie materiału językowego, jak i kształtowanie odpowiednich umiejętności i postaw. Jak publiczne placówki doskonalenia nauczycieli realizowały spoczywające na nich zadania?

W latach 80. doskonaleniem nauczycieli zajmowali się doradcy metodyczni, działający na terenie każdego województwa. Do nich zgłaszali się nauczyciele z całego województwa na konsultacje, lekcje pokazowe czy konferencje metodyczne. Zarządzenie MEN z 30 lipca 1982 roku o stopniach specjalizacji zawodowej zaktywizowało środowisko nauczycieli języka niemieckiego do uczestniczenia w kursach i stażach zagranicznych w NRD, RFN i Austrii. Początkowo w ofercie były kursy językowe w Tybindze i Hamminkeln (RFN), seminaria metodyczno-realizacyjne w różnych miastach RFN, studia podyplomowe i seminaria w Brandenburgii (NRD). Z oferty zagranicznej korzystało niewielu nauczycieli. Przydziałem stypendiów i kursów zajmował się Instytut Kształcenia Nauczycieli w Warszawie.

W latach 1992-1994 nauczanie języka niemieckiego znacznie wzmocnił program kształcenia edukatorów nauczycieli języka niemieckiego tzw. „Projekt szwajcarski” kierowany przez Martina Baumgartnera z Centrali Doskonalenia Nauczycieli w Lucernie (WBZ Szwajcaria). Na projekt ten strona szwajcarska przeznaczyła 3,9 mln franków. W trakcie realizacji przystąpiły do niego Instytut Goethego i Instytut Kultury Austrii (por. Król, 2003). W ramach „Projektu szwajcarskiego” wykształcono 4 generacje specjalistów nauczania komunikatywnego. 106 trenerów miało metodą „kuli śniegowej” doskonalić następnych nauczycieli. Szkolenia miały charakter kaskadowy, polegający na stopniowym przekazywaniu odpowiedzialności za szkolenie kolejnych grup nauczycieli przez prowadzących te szkolenia ekspertów szwajcarskich na wykształconych w ramach projektu nauczycieli.

Pierwsze dwie grupy trenerów wykształcili specjaliści szwajcarscy, m.in. Martin Müller, Beda Künzle, Peter Sauter z Uniwersytetu we Freiburgu (Szwajcaria). Kolejne, przy coraz mniejszym wsparciu ekspertów szwajcarskich kształcili absolwenci poprzednich generacji. W sumie w ramach projektu szwajcarskiego

i austriackiego wykształcono 147 edukatorów nauczycieli języka niemieckiego, którzy oprócz znajomości metodyki nauczania języka niemieckiego dysponowali wiedzą i umiejętnościami do pracy z dorosłymi. Monitorowanie i wzbogacanie działalności zawodowej tych specjalistów odbywało się przy udziale strony szwajcarskiej i niemieckiej (por. Zenderowska-Korpus, 2011: 307). W kolejnym programie *Young Learners* powstałym w wyniku trójstronnego porozumienia pomiędzy MEN, British Council i Goethe Institut wykształcono 18 edukatorów do nauczania wczesnoszkolnego.

Celem projektu wytyczonym przez centralę szwajcarską było przekazanie polskim nauczycielom wiedzy i umiejętności do kształcenia następnych grup w swoich regionach. Transfer wiedzy w zakresie dydaktyki i metodyki nowoczesnego nauczania języków obcych przyczynił się do wsparcia reformy szkolnej, wdrożenia do doskonalenia modelu multiplikacji i wspierania koniecznej zmiany mentalności nauczycieli w zakresie ich autonomii i odpowiedzialności za własny rozwój.

Z materiałów archiwalnych Pracowni Języków Obcych CODN z dn. 12.01.1998 wynika, że w ciągu 15 miesięcy po zakończeniu projektu tj. od września 1996 do grudnia 1997 roku 66 trenerów wykształconych w projekcie szwajcarskim przeprowadziło 163 formy doskonalenia zawodowego trwające ogółem 2491 godzin dla 2500 nauczycieli. Były to najlepsze czasy doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego w ostatnich 25 latach. Współpraca między instytucjami ABC (WBZ, GI, Kultur Kontakt Austria) przyczyniła się ponadto do powstania materiałów szkoleniowych, curriculum dla edukatorów, słownika pojęć dotyczących doskonalenia, programu szkolenia mentorów, które wykorzystano po pewnych zmianach do kształcenia edukatorów języka angielskiego, rosyjskiego, wiedzy o społeczeństwie. Materiały te dostępne są w Mediatece Szwajcarskiej i bibliotekach Instytutu Goethego. Od roku 1997 czuwała nad tym tzw. grupa *Transfer* współpracująca z CODN i partnerami niemieckimi, szwajcarskimi i austriackimi. Z doświadczeń polskich korzystali multiplikatorzy na Węgrzech i Słowacji.

Dużym wsparciem dla doskonalących się nauczycieli była powstała w 1993 roku Mediateka Szwajcarska, sfinansowana ze środków projektu. Zasoby mediateki obejmowały początkowo najnowsze podręczniki i materiały do nauki języka niemieckiego, nagrania, filmy i gazety. Z czasem przekształciła się w bibliotekę i centrum informacyjne o Szwajcarii z siedzibą w CODN/ORE (Ośrodek Rozwoju Edukacji) pod patronatem Ambasady Szwajcarskiej. Mediateka służyła nauczycielom języka niemieckiego, studentom i uczniom. Znajdowały się tutaj trudno dostępne pozycje z literatury pięknej, publikacje metodyczne i dydaktyczne, pakiety edukacyjne, mapy, czasopisma, płyty, kasety, materiały dotyczące krajoznawstwa Szwajcarii. W roku 2010 Ośrodek Rozwoju Edukacji przekazał zbiory Mediateki Szwajcarskiej do Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Praga

Południe. Dyrektor tej placówki zapewnił o efektywnym wykorzystaniu zasobu bibliotecznego i udostępnieniu go wszystkim zainteresowanym czytelnikom.

Edukatorzy języka niemieckiego wykształceni w latach 90. w ramach projektu byli aktywni na wielu polach. Ich obecność była widoczna w liczbach przeprowadzonych seminariów, stopniach awansu zawodowego nauczycieli, w Polskim Stowarzyszeniu Nauczycieli Języka Niemieckiego, aktywności na łamach *Hallo Deutschlehrer, Języków Obcych w Szkole*, w pracach komisji egzaminacyjnych, redakcjach podręczników i innych materiałów dydaktycznych. Najaktywniejsi angażują się w doskonalenie nauczycieli języka niemieckiego przyjmując funkcje koordynatorów regionalnych, doradców metodycznych, trenerów, egzaminatorów, ekspertów, opracowując programy nauczania a także wydając i opiniując nowe podręczniki.

5. Projekt doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego *Delfort*

W końcu lat 90. zaistniała potrzeba systemowego doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego o charakterze ogólnopolskim. W roku 2001 w całej Polsce utworzono sieć 7 regionów i ich koordynatorów, którzy we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej, Centralnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli i Goethe Instytut - Inter Nationes przygotowywali seminaria doskonalące dla nauczycieli w całej Polsce.

Projekt ten nosił nazwę *Delfort* (skrót od *Deutschlehrerfortbildung*) i był uzupełnieniem działania lokalnych instytucji publicznych odpowiedzialnych za doskonalenie. Obejmował on szereg przedsięwzięć w celu zapewnienia odpowiednich kwalifikacji kadry dydaktycznej oraz podnoszenia jakości nauczania języka niemieckiego. Założenia projektu zostały opracowane wspólnie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN), Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli (CODN) i Instytut Goethego w Warszawie. Autorką pomysłu i nazwy projektu była Małgorzata Multańska z CODN (por. Zenderowska-Korpus, 2011: 307).

Oferta *Delfort Regio* skierowana do nauczycieli języka niemieckiego wszystkich typów szkół obejmowała różne formy doskonalenia zawodowego dla kadry dydaktycznej. Realizacja 8-godzinnych seminariów odbywała się we współpracy z placówkami doskonalenia, szkołami oraz innymi instytucjami partnerskimi. Działalność grup projektowych koordynował i wspomagał CODN a Instytut Goethego udzielał pomocy i wsparcia merytorycznego. Główny nacisk kładziono na nowoczesne nauczanie języków obcych w reformowanej szkole, ze szczególnym uwzględnieniem metod aktywizujących ucznia, wykorzystania multimediów w nauczaniu, edukacji międzykulturowej oraz innych dziedzin, co do których istnieje zapotrzebowanie na szkolenia.

Celem projektu było wdrożenie działającego w oparciu o ścisłą współpracę z placówkami doskonalenia zawodowego i innymi partnerami, regionalnego systemu doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego uczących w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych.

W roku 2002 utworzono projekt *Netco@ch*, którego celem było podniesienie kwalifikacji nauczycieli w zakresie wykorzystania technologii informacyjno-edukacyjnych w dydaktyce. Projekt miał charakter zdecentralizowany i był realizowany na życzenie grupy zainteresowanych nauczycieli w dogodnym dla nich terminie i miejscu. Seminaria *Netco@ch* prowadzili przygotowani przez Instytut Goethego w Krakowie trenerzy z całej Polski (por. Czaplukowska, 2010). Oprócz projektu *Delfort Regio* funkcjonował także *Delfort Centralny*, organizując w ośrodkach doskonalenia CODN 2-, 3-dniowe szkolenia dla nauczycieli języka niemieckiego. Szkolenia te adresowane były rocznie do około 1000 nauczycieli. Największym zainteresowaniem cieszyły się te organizowane przed maturą 2000. Wtedy to przeszkolono 2000 nauczycieli w całym kraju.

Rok	Ilość seminariów	W tym <i>Netco@ch</i>	Liczba uczestników	Kursy
2001	-	-	15	Nauczanie wczesnoszkolne
2002	85	35	1440	
2003	129	14	2811	Kurs kwalifikacyjny 45
2004	99	14	1584	
2005	Brak danych			
2006	93	14	1243	
2007	Brak danych			
2008	90	14	1335	Kurs edukatorski 20
2009-2010	Projekt zawieszono			

Tabela 1: Statystyka efektywności projektu *Delfort*. Źródło: materiały archiwalne Pracowni Języków Obcych CODN.

W latach 2002-2008 na około 630 seminariach przeszkolono w ramach projektu *Delfort* około 8500 nauczycieli języka niemieckiego. Seminaria i warsztaty trwały na ogół 8 godzin i obejmowały następujące obszary (por. Zenderowska-Korpus, 2011: 308):

- *Rozwijanie sprawności receptywnych i produktywnych,*
- *Metody nauczania słownictwa i zwrotów,*
- *Techniki aktywizowania uczniów,*
- *Otwarte formy nauczania (stacje edukacyjne, projekt),*
- *Nauczanie wczesnoszkolne,*
- *Realioznawstwo; Problematyka europejska,*
- *Praca z generatorem ćwiczeń ZARB,*

- *Projekty e-mailowe, WebQuest,*
- *Dyslektyk na lekcji języka niemieckiego.*

Utrzymanie wysokiej jakości oferowanych form doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego *Delfort* doceniła w roku 2002 Europejska Komisja ds. Edukacji i Kultury, przyznając Projektowi Europejski znak jakości: **European Label dla nowatorskich inicjatyw w nauczaniu języków obcych.**

W ostatnich latach działania projektu realizację tematów klasycznych wzbogacano o źródła internetowe i inne media. Proponowano nowe szkolenia, m.in.:

- *Trening strategii uczenia się na lekcji języka niemieckiego,*
- *Nauczanie mediacji językowej,*
- *Debata na lekcji języka niemieckiego,*
- *Błąd językowy i aspekty korekty błędów.*

Uczestnikami seminariów *Delfort* byli na ogół nauczyciele będący w trakcie stażu na kolejny stopień awansu zawodowego. Chcieli oni podnieść swoje kwalifikacje i uzyskać konieczne do dokumentacji rozwoju zawodowego zaświadczenie. Byli wśród nich tacy, którzy podchodzili do nowinek i szkoleń z rezerwą, i tacy, którzy pojawiali się prawie na każdym seminarium, stosowali nowe rozwiązania w praktyce i podnosili tym samym wymiennie jakość swoich lekcji. Z arkuszy ewaluacyjnych wynika, że seminaria prowadzone były na dobrym poziomie, uzyskiwały wysokie oceny uczestników i cieszyły się dobrą frekwencją.

Doskonalenie w ramach programu *Delfort* można było uzupełniać bogatą ofertą szkoleń zagranicznych. Każdego roku na różnego rodzaju kursy i stypendia Fundacji Boscha, Instytutu Goethego i in. do krajów niemieckojęzycznych wyjeżdżało około 100 nauczycieli. Finansowanie wybranych kursów i seminariów można było także uzyskać z programu *Sokrates Comenius i FELLS*.

Uaktywniły się też ośrodki odpowiedzialne za doskonalenie nauczycieli języka niemieckiego w Polsce: Wojewódzkie Ośrodki Metodyczne (WOM), Regionalne Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli (RODN), Samorządowe Ośrodki Doskonalenia (SOD) oraz Powiatowe Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli (PODN). Oferowały one kursy kwalifikacyjne, seminaria i warsztaty. Prężnym pod względem doskonalenia nauczycieli był między innymi Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu i Legnicy, organizujący liczne szkolenia dla nauczycieli języków obcych z zakresu aktywizujących form nauczania, nauczania wczesnoszkolnego, nowych mediów, Europejskiego Portfolio Językowego i in.

Po przejściowych trudnościach finansowych sponsorów projekt *Delfort* wznowił swoją działalność w roku 2011. Przez trzy kolejne lata prowadzono średnio 2-3 szkolenia w semestrze w dziewięciu regionach Polski. Korzystano z gościnności szkół, ośrodków metodycznych, instytucji partnerskich Instytutu

Goethego. Szkolenia planowali i prowadzili wykwalifikowani edukatorzy. Koordynatorzy regionalni zajmowali się rekrutacją i sprawami organizacyjnymi.

W roku 2014 utworzono nową sieć ekspertów programu *Delfort* finansowaną ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej przez Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE) i Instytut Goethego. W drodze konkursu wyłoniono 18 liderów regionalnych, po 2 w każdym okręgu. W ramach projektu liderzy regionalni przeprowadzili w ciągu roku 49 warsztatów dla 784 nauczycieli języka niemieckiego. W ofercie roku 2014 pojawiły się takie tematy jak:

- *Realizowanie wszystkich zmysłami,*
- *Gramatyka jako przeżycie,*
- *Niemiecki po niemiecku,*
- *Film krótkometrażowy na lekcji.*

Seminaria były realizowane w całej Polsce w wymiarze 4 godzin. Nauczyciele zgłaszali się na nie sami poprzez stronę Instytutu Goethego lub ORE. Świadczy to o rosnącym zainteresowaniu pewnej grupy nauczycieli ofertą ORE, IG i instytucji partnerskich.

Nowa formuła projektu *Delfort*, powstała w 2014 roku, zaistniała w 38 większych i mniejszych miastach Polski i będzie kontynuowana w kolejnych latach. Z ankiet ewaluacyjnych przeprowadzanych po każdym szkoleniu wśród wszystkich uczestników wynika, że są z niej zadowoleni. Nauczyciele oceniali punktowo w skali 1-5 swój poziom satysfakcji z udziału w doskonaleniu, program, osobę prowadzącą zajęcia oraz zastosowane formy i metody pracy. Podkreślano właściwy dobór i układ realizowanych treści, wysokie umiejętności prowadzących, urozmaicone metody i formy pracy oraz organizację. Doceńniano, iż seminaria prowadzone były w języku obcym i że były dostępne dla wszystkich zainteresowanych. W pytaniu o potrzeby szkoleniowe zgłaszali tematy, które ich szczególnie interesowały.

6. Działalność Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Języka Niemieckiego

Swój niekwestionowany wkład w doskonalenie nauczycieli języka niemieckiego ma Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Niemieckiego (PSNJNI). Stowarzyszenie powstało w lutym 1993r. z inicjatywy wybitnych polskich germanistów, m.in. Pani Profesor Elżbiety Zawadzkiej oraz Pana Profesora Waldemara Pfeifferra, wspartych przez aktywną grupę pasjonatek, nauczycielek języka niemieckiego z Warszawy i Łodzi.

Na pierwszym ogólnopolskim Zjeździe nauczycieli członków stowarzyszenia wiosną 1995 roku Prezes Zarządu Głównego Prof. E. Zawadzka uzasadniała potrzebę integrowania środowiska nauczycieli i deklarowała wsparcie w nabywaniu przez nich i doskonaleniu kompetencji zawodowych. W ślad za słowami

poszły czyny: serie seminariów doskonalących, konferencji i sympozjów dla nauczycieli języka niemieckiego, różnorodne akcje wspomagane przez Instytut Goethego i Instytut Austriacki a także WBZ-Polen.

Od początku działalności zorganizowano 16 zjazdów ogólnopolskich PSNJNI w różnych miastach Polski. Tematami przewodnimi były m.in. *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego* i *Europejskie Portfolio Językowe*; *Motywacja w nauczaniu*; *Podręczniki*; *Nauczanie wczesnoszkolne*; *Wielojęzyczność – Język niemiecki jako drugi język obcy*; *Realioznawstwo*. Członkowie stowarzyszenia mogli uczestniczyć również w zjazdach Międzynarodowego Stowarzyszenia Nauczycieli Języka Niemieckiego w Jenie w 2009 roku (Niemcy) i Bozen (Włochy/Południowy Tyrol) w 2013 roku.

Z inicjatywy PSNJNI wydano w 1995 roku pierwszy numer czasopisma *Hallo Deutschlehrer*, w którym mogli publikować nauczyciele języka niemieckiego, metodycy i autorzy podręczników. Do roku 2013 ukazało się 35 numerów czasopisma.

7. Podsumowanie

Ostatnie 25 lat charakteryzowało intensywne kształcenie i różnorodne doskonalenie zawodowe nauczycieli języka niemieckiego finansowane w znacznym stopniu ze środków partnerów zagranicznych. Polscy nauczyciele mieli szczęście, że rządy Szwajcarii i Niemiec zaangażowały w latach 90. spore środki w Polsce, dzięki czemu wykształcono aktywną po dzień dzisiejszy kadrę edukatorów.

Obecnie środki na doskonalenie nauczycieli wydatkowane są oszczędnie. Oferta *Delfortu* nie zaspokaja potrzeb wszystkich nauczycieli. Lukę wypełniają częściowo oferty płynące od wydawnictw, które organizują spotkania i konferencje promujące swoje podręczniki i materiały. Nauczyciele pracujący w małych miastach i wsiach, przygotowujący się do awansu zawodowego korzystają jedynie z konsultacji doradców i szkoleń wydawniczych. Sytuacja ich nie jest łatwa. W klasach spotykają się uczniowie o różnych kompetencjach i zainteresowaniach. Trzeba wybierać między realizowaniem programu i zainteresowaniem wszystkich uczniów. Wprowadzenie języka niemieckiego dopiero w gimnazjum i to po angielskim nie motywuje do nauki. Obniżenie poziomu znajomości języka widoczne jest na egzaminach maturalnych i na studiach filologicznych. Zmniejsza się też zainteresowanie wyborem specjalizacji nauczycielskiej na studiach. Wobec tych i innych trudności środowiska nauczycielskiego brak ciągle pomysłu i środków na realizowanie systemowego doskonalenia w całej Polsce. Wiele zależy od przypadkowych zdarzeń oraz decyzji pojedynczych osób.

Jak zmienić tę sytuację? W ramach krajowej strategii językowej i programów badawczych należy poddać ocenie empirycznej inicjatywy doskonalenia z ostatnich 25 lat i zbudować przejrzystą wizję ustawicznego doskonalenia nauczycieli.

Oto kilka propozycji efektywnego i optymalnego doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego. Należy:

- znaleźć sposoby motywowania nauczycieli do korzystania z nowoczesnych metod nauczania, oferty multimedialnej, programów europejskich,
- kontynuować i finansować dobre praktyki doskonalenia nauczycieli małych miast i wsi,
- pielęgnować i rozwijać kontakty międzyszkolne sprzyjające doskonaleniu językowemu uczniów i nauczycieli,
- stworzyć sieć upowszechniania dobrych programów doskonalenia zawodowego w ramach projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej,
- wykorzystać do ustawicznego doskonalenia nauczycieli języków obcych bazę lokalnych ośrodków metodycznych i potencjał wykształconej w różnych projektach kadry edukatorskiej,
- zadbać o promowanie badań naukowych oraz o rozwój odpowiednich struktur zachęcających specjalistów z zakresu metodyki i programów nauczania języków do uczestniczenia w takich badaniach w ramach ich pracy na wyższych uczelniach (por. Zenderowska-Korpus, 2011: 312).

W ramach przewidzianych na doskonalenie środków nauczyciele powinni mieć możliwość i obowiązek okresowego doskonalenia się w wybranej instytucji i być w związku z tym odpowiednio motywowani. Tematami takich szkoleń mogłyby być:

- *Aktywizujące i otwarte formy nauczania,*
- *Nowe środowiska uczenia się,*
- *Multimedia na języku obcym,*
- *Nowe techniki nauczania,*
- *Wizualizacja w uczeniu się,*
- *Praca z uczniem o różnych potrzebach,*
- *Praca z uczniem zdolnym,*
- *Projekty edukacyjne,*
- *Strategie uczenia się i nauczania.*

Moje refleksje na temat doskonalenia zawodowego nauczycieli języka niemieckiego w Polsce chciałabym zakończyć słowami Konfucjusza: „Kto uprzednio nabytą wiedzę pielęgnuje tak, by służyła mu do ciągłego przyswajania nowej, ten może być nauczycielem innych.”

BIBLIOGRAFIA

- Czaplikowska, R. 2010. „Doskonalenie zawodowe nauczycieli języków obcych w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych” (w) *e:mentor: nauczanie przez Internet, kształcenie na odległość, kształcenie ustawiczne [...]*, <http://www.e-mentor.edu.pl>, DW. 1.07.2010.
- Dłużniewski, S. 2003. „10-lecie współpracy Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli z Landeszentrale für politische Bildung Nadrenii Westfalii 1993-2003”. *Języki Obce w Szkole* 3: 45-46.
- Komorowska, H. 2004. „Polityka językowa w polskim systemie oświatowym na tle rozwiązań europejskich”. *Języki Obce w Szkole* 2: 34-39.
- Król, A. 2003. „10-lecie współpracy Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli i Goethe Institut Inter Naciones”. *Języki Obce w Szkole* 5: 48-52.
- Sadowska, E. 2011. „Z pasją o edukacji – nauczyciel, opiekun i wychowawca wczoraj i dziś. Implikacje myśli pedagogicznej Johna Deweya” (w) *Idea przemiany 3. Zagadnienia literatury, kultury, języka i edukacji* (red. A. Majkiewicz, M. Duś). Częstochowa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Lingwistycznej: 295-302.
- Zawadzka, E. 2010. *Nauczyciel języków obcych i jego niepełnosprawni uczniowie (z zaburzeniami i dysfunkcjami)*. Kraków: Impuls.
- Zawadzka-Bartnik, E. 2014. „Refleksja w zawodzie nauczyciela – założenia a realne możliwości realizacji”. *Neofilolog* 43/1: 7-23.
- Raport. Nauczyciele języków obcych w roku szkolnym 2006/2007. 2008. Warszawa: CODN.
- Informacja Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie o działalności edukatorów nauczycieli języka niemieckiego – teacher trenerów w roku szkolnym 1998/1999. 1999. Warszawa: CODN.
- Materiały archiwalne Pracowni Języków Obcych CODN.
- Zarządzenie MEN z 30 lipca 1982 roku. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982. Karta Nauczyciela. Rozdział 3a. Awans zawodowy nauczyciela. Dz. U. 1982, nr 3, poz. 19, źródło: <http://bip.men.gov.pl> [DW:14.09.2010]
- Zenderowska-Korpus, G. 2011. „Przemiany w doskonaleniu nauczycieli języka niemieckiego w Polsce w latach 1990-2010” (w) *Idea przemiany 3. Zagadnienia literatury, kultury, języka i edukacji*. (red. A. Majkiewicz, M. Duś). Częstochowa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Lingwistycznej: 303-314.